

سرمایه‌گذاری خانوادگی با منشأ شهری؛ راهبردی برای توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: دهستان صائین قلعه شهرستان ابهر)

احمد رومیانی (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران، نویسنده

مسئول)

roumiani.ah@mail.um.ac.ir

حمید شایان (استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران)

اکبر دهبانزاد (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران)

حامد روشنایی (دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی شهری، گروه جغرافیا، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران)

صص ۴۴ - ۲۱

چکیده

هدف: هدف از این تحقیق، بررسی نقش سرمایه‌گذاری خانوادگی با منشأ شهری و تأثیرات آن در پایداری روستاهای محدوده مورد مطالعه است. پژوهش حاضر براساس پاسخ‌گویی به این سؤال‌های کلیدی شکل گرفته است: ۱- آیا سرمایه‌گذاری خانوادگی، در محدوده مورد مطالعه موجب توسعه روستاها شده است؟ ۲- سرمایه‌گذاری‌های خانوادگی چه اثرهایی در اقتصاد جوامع محلی داشته است؟ روش: نوع تحقیق کاربردی است و روش مورد استفاده توصیفی-تحلیلی و همچنین، روش گردآوری داده‌ها، پیمایشی است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش توصیفی (میانگین، انحراف معیار و واریانس) و استنباطی (آزمون‌های فریدمن، ویلکاکسون و کروسکال والیس، تی دو نمونه‌ای مستقل) بهره گرفته شده است. جامعه آماری تحقیق در سطح دهستان صائین قلعه ۵۷۰۲ نفر برآورد شده است که با استفاده از فرمول اصلاح شده کوکران، تعداد ۱۴۹ نمونه به صورت تصادفی از بین جمعیت روستایی محدوده مورد مطالعه انتخاب شده‌اند.

یافته‌ها / نتایج: یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که میانگین معیارهای به‌کارگرفته شده بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده است؛ بنابراین، سرمایه‌گذاری توانسته است زمینه را برای بهبود اشتغال‌زایی، درآمدزایی، مشارکت و همکاری و کاهش مهاجرت فراهم

کند و توسعه پایدار را در محدوده مورد مطالعه به همراه داشته باشد. این یافته نشان می‌دهد که روستا با تحولات گسترده‌ای در زیرساخت و پروژه‌های عمرانی روبه‌رو بوده‌اند.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتیجه به دست آمده می‌توان اظهار کرد که سرمایه‌گذاری خانوادگی با منشأ شهری در روستاهای عمیدآباد، پیرزاغه و ارهان هر کدام به ترتیب بیشترین جذب سرمایه‌گذاری خانوادگی را داشته‌اند و زمینه را برای پایداری آن‌ها فراهم کرده است.

کلیدواژه‌ها: سرمایه‌گذاری خانوادگی، منشأ شهری، توسعه پایدار روستایی، دهستان صائین قلعه.

۱. مقدمه

مسئله کاهش فقر و ایجاد درآمد و اشتغال، از مهم‌ترین و کلیدی‌ترین مسائل در مبحث توسعه روستایی محسوب می‌شود؛ بنابراین، اگر هدف توسعه را به‌طور مشخص رهایی از جنگال فقر و کاهش سطح آن از طریق ایجاد اشتغال برای فقرای روستایی، تأمین حداقل نیازهای اساسی قابل قبول برای همه، بالابردن بهره‌وری، تعادل بیشتر بین حوزه‌های جغرافیایی و طبقات اجتماعی و اقتصادی، تمرکززدایی و مشارکت مردم در تصمیم‌گیری، تأکید بر اعتماد به نفس جمعی و ملی و توازن و بهبود کیفیت محیط زندگی تعریف کنیم، جامعه و مناطق روستایی یکی از کانون‌های مهم برای برآورده ساختن این اهداف خواهند بود. همچنین، توسعه روستایی سهم بسیاری در دستیابی به اهداف کلی توسعه در سطح ملی خواهد داشت (جمعه‌پور، ۱۳۸۴، ص. ۵۶)؛ بنابراین، یکی از راهبردهایی که می‌تواند از چالش‌های توسعه روستایی بکاهد و نتایج مثبتی در توسعه روستایی به همراه داشته باشد، نقش کلیدی پیوندهای روستایی-شهری در فرایند توسعه، از طریق جریان مبادلات مالی و پولی است (لینچ، ۱۳۸۶، ص. ۶). این جریان می‌تواند سه شکل مختلف داشته باشد:

الف- سرمایه می‌تواند از طریق بانک‌ها و مؤسسات مالی شهری و روستایی در قالب اعتباراتی باشد که در اختیار کشاورزان و افراد شاغل روستایی قرار داده می‌شود؛

ب- سرمایه‌گذاری در توسعه فعالیت‌های فردی- خانوادگی و صنایع روستایی از طریق بخش خصوصی یا دولتی یا پروژه‌های اهدایی باشد؛

ج- ممکن است به شکل پول‌هایی باشد که از سوی ساکنان شهر برای اقوام ساکن در روستا حواله می‌شود (صرامی، ۱۳۸۶، ص. ۱۰۱).

این جریان‌ها بین مناطق شهری و روستایی در کشورهای در حال توسعه می‌تواند منجر به تسهیل فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی شود و به تشکیل سرمایه اقتصادی و اجتماعی کمک کند (ژانگ، ژانگ، روزیال و بچر،^۱ ۲۰۰۶، ص. ۴۴۷). به همین دلیل، پارادایم‌های جدید توسعه، شبکه‌ها و جریان‌ها را در نظر می‌گیرد؛ زیرا، جریان‌ها و پیوندهای بین نواحی روستایی و شهری مهم است (سعیدی و تقی‌زاده، ۱۳۸۴، ص. ۳۶).

برخی از جریان‌ها و پیوندهای روستایی- شهری می‌توانند برای هر یک از نواحی مساعد باشند؛ اما باید توجه داشت که منافع خالص می‌توانند به شیوه‌های گوناگونی جریان یابند و در نتیجه با گذشت زمان از یک مکان به مکان دیگر تغییر کنند (محمدی‌یگانه و حسین‌زاده، ۱۳۹۲، ص. ۵۶). به عبارت دیگر، در کشورهای در حال توسعه، افزایش تعاملات روستا- شهری در قالب سرمایه‌گذاری خصوصی با منشأ شهری به ارتقای هماهنگی عمودی کمک می‌کند و به ظرفیت‌سازی نهادهای محلی و منطقه‌ای، تأمین زیرساخت‌ها و توسعه سرمایه انسانی منجر می‌شود و نیز زمینه را برای شکل‌های زیر فراهم‌کننده (الف) عوامل جغرافیایی: موقعیت روستا، بازارهای محلی، تغییر در دسترسی به زیرساخت‌های ارتباطی، هزینه‌های حمل‌ونقل و بهبود محیط تجاری، تقویت رشد درون‌زا؛ ب) ترکیبی از سیاست‌های بالا به پایین و پایین به بالای موردنیاز؛ ج) ظرفیت‌های مناطق، مورد توجه قرار گیرد (سازمان همکاری اقتصادی و توسعه^۲، ۲۰۱۲، ص. ۹-۱۱). در همین رابطه، نظریه اقتصاد کلاسیک نشان می‌دهد که امکان رخنه به پایین نیز از نواحی شهری به نواحی روستایی وجود دارد (فریدمن^۳، ۱۹۸۲، ص. ۲۵)؛ بنابراین، یکی از ویژگی‌های سکونتگاه‌های انسانی پویایی آن است. در گذر زمان، پویایی در فضا به مدد تبادلات، تغییر شکل‌ها و نقل‌وانتقال‌هایی انجام می‌شود که همواره خود را

1. Zhang, Zhang, Rozelle & Boucher
2. Organization for Economic Cooperation and Development
3. Friedmann

به صورت جابه‌جایی جمعیت، جریان کالا، انرژی، اطلاعات و سرمایه نشان می‌دهد (تقیلو و عبدالهی، ۱۳۹۲، ص. ۳۰).

بدون‌شک، یکی از مصادیق عینی مکانی تبدلات و جریان کالا، سرمایه، اطلاعات و انرژی بین روستا و شهر است. فضاهاى شهری با هراندازه و مقیاس به‌عنوان نظامی اقتصادی و اجتماعی حوزه نفوذ عملکردی دارند و حوزه عملکردی آنها معمولاً شامل چندین فضای روستایی می‌شود (معیدفر و اکبری، ۱۳۸۵، ص. ۷۷)؛ بنابراین، سرمایه‌های انتقال‌یافته از شهر به روستا به‌عنوان منبع مهم سرمایه‌گذاری فردی- خانوادگی و ارتقای کارآفرینی و مهارت مطرح شده‌اند که نقش مؤثری در مالکیت سرمایه و کسب درآمد و تنوع‌بخشی به آن و در نتیجه، تقویت توان تولید خانوار، افزایش سطح زندگی و تقویت شبکه‌های اجتماعی محلی (جانسون^۱، ۱۹۹۳، ص. ۱۳۱)، کاهش فقر، ایجاد اشتغال و درآمد، پایداری اکولوژیک و فراهم‌کردن زمینه رفاه و بهزیستی روستاییان دارد (اسکایپ^۲، ۱۹۹۶، ص. ۳-۲)؛ بنابراین، آنچه امروزه اهمیتی روزافزون می‌یابد، این واقعیت است که نه‌تنها جوامع به‌صورت کلی، بلکه جماعت‌های روستایی نیز در حال پیچیده‌تر شدن روزافزون هستند. این‌گونه پیچیدگی در تنوع-پذیری الگوهای فعالیت و جابه‌جایی افراد، خانوارها و نهادها و به‌صورت کلی در حجم روزافزون جریان داده‌ها، سرمایه، نوآوری و غیره به‌خوبی قابل‌ردیابی است (سعیدی، ۱۳۸۵، ص. ۴). هدف از این تحقیق، بررسی سرمایه‌گذاری‌های خانوادگی با منشأ شهری و نقش آن در توسعه پایدار روستایی در محدوده مورد مطالعه است و به‌دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال‌ها است:

- آیا سرمایه‌گذاری خانوادگی، در محدوده مورد مطالعه توسعه روستاها را به‌همراه داشته است؟
- سرمایه‌گذاری‌های خانوادگی، چه اثرهایی در اقتصاد جوامع محلی داشته است؟

۲. پیشینه تحقیق

با توجه به طرح مسئله و مبانی نظری و دیدگاه مطرح‌شده، در چند سال اخیر مطالعات متعددی در کشور و خارج انجام شده است که به تعدادی از آنها اشاره می‌شود.

1. Johnson
2. ESCAP

در مطالعه‌ای، رضوانی، اکبریان رونیزی و رجایی (۱۳۸۶) به پیوندها و مناسبات متعدد بین مناطق شهری و روستایی اشاره کردند که یکی از این پیوندها و مناسبات، مبادلات پولی و مالی بود. از دیدگاه آن‌ها، وجوه ارسالی مهاجران به خانواده‌های خود در روستاها و نیز سرمایه‌گذاری آن‌ها در فعالیت‌های کشاورزی، یکی از زمینه‌های انتقال سرمایه و سرمایه‌گذاری در روستاها است که می‌تواند نقش مهمی در رشد و توسعه نواحی روستایی داشته باشد.

حیدری‌مکرر و احمدی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «چالش‌های سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی سیستان» با استفاده از روش‌های توصیفی - تحلیلی و میدانی به این نتیجه رسیدند که عوامل محیطی بیشترین تأثیر را بر سرمایه‌گذاری روستاییان در روستایشان داشته است و بعد از آن، عوامل اقتصادی، کالبدی و اجتماعی به ترتیب بیشترین تأثیر را داشتند.

عینالی و رومیانی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی نقش سرمایه‌گذاری خانوادگی با منشأ شهری در توسعه روستایی با تأکید بر بخش کشاورزی در روستای کامشکان (دهستان حصار ولیعصر - شهرستان بوئین‌زهرا)» با استفاده از روش‌های توصیفی - تحلیلی و میدانی به تأثیر مثبت سرمایه‌گذاری خانوادگی با منشأ شهری در فعالیت‌های کشاورزی در روستای نمونه دست یافتند؛ به طوری که بیشترین تغییرهای معنادار در بهبود شاخص‌های توسعه روستایی به ویژه در مؤلفه‌هایی از قبیل بهسازی مسکن، کیفیت کالبدی و تنوع منابع درآمدی خانوار می‌توان اشاره کرد.

راکودی^۱ (۲۰۰۲) به این نتیجه دست یافت که بین سرمایه‌گذاری در زمینه‌های کشاورزی و افزایش بازدهی اقتصادی در سطوح مختلف آن‌ها رابطه مثبتی وجود دارد؛ به طوری که منجر به بهبود تولید، اقدامات پس از برداشت محصول و افزایش درآمد و ایجاد اشتغال می‌شود؛ برای مثال، پیوندهای بین اقتصاد روستایی و شهری با استفاده از هر یک دلار سرمایه‌گذاری بیشتر در کشاورزی آفریقا، باعث ۱/۵ دلار بازده غیرکشاورزی می‌شود؛ در حالی که در آسیا این رقم ۱/۸ دلار است.

1. Rakodi

دیلون، شرما و ژانگ^۱ (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان «برآورد تأثیر سرمایه‌گذاری روستایی در نپال»، با استفاده از روش‌های توصیفی-تحلیلی و میدانی به این نتیجه رسیدند که بیشتر مردم محلی روستاهای نپال کشاورز هستند؛ بنابراین، امرارمعاش آن‌ها از طریق کشاورزی تأمین می‌شود؛ آن‌ها با سرمایه‌گذاری در کشاورزی و زیرساخت‌های روستایی توانسته‌اند فقر را کاهش دهند و سبب بهبود جاده‌ها برای حمل‌ونقل، بهبود آبیاری و افزایش بهره‌وری کشاورزان شوند.

اسابوهین^۲ (۲۰۱۴) در مطالعه‌ای با عنوان «سرمایه‌گذاری بزرگ‌مقیاس در زمین‌های کشاورزی و نهادهای محلی در آفریقا» با استفاده از روش‌های توصیفی-تحلیلی و میدانی به این نتیجه دست یافت که سرمایه‌گذاری‌های انجام‌شده در زمین‌های کشاورزی با استفاده از نهادهای محلی توانسته است زمینه را برای پایداری توسعه روستاییان فراهم کند؛ به‌طوری‌که سبب کاهش مهاجرت، ایجاد اشتغال‌زایی و درآمدزایی مناطق روستایی در محدوده مورد مطالعه شده است.

ونگ^۳ و همکاران (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان «سرمایه‌گذاری آسیایی‌ها در مقیاس‌های کوچک معادن مناطق روستایی در کامرون» با استفاده از روش‌های توصیفی-تحلیلی و میدانی به این نتیجه رسیدند که با گسترش سرمایه‌گذاری و مطابق مقررات و قوانین ملی، جریان چندبعدی به‌وجود می‌آید که می‌تواند زمینه را برای بهبود توسعه در مناطق دورافتاده فراهم کند و مهاجرت‌های معکوس از شهرها به مناطق روستایی را به‌همراه داشته باشد.

۳. روش‌شناسی تحقیق

۳.۱. روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و روش مورد استفاده توصیفی-تحلیلی است. برای گردآوری داده‌ها از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی (پرسش‌نامه) استفاده شده است و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های توصیفی (میانگین، انحراف معیار و واریانس) و استنباطی (آزمون‌های فریدمن، ویلکاکسون و کروسکال والیس و تی دو نمونه‌ای مستقل) بهره گرفته

1. Dillon, Sharma & Zhang

2. Osabuohien

3. Wenga

شده است. سه روستای ارهان، عمیدآباد و پیرزاغه فضاهای جغرافیای در محدوده مورد مطالعه هستند. انتخاب این سه روستای نمونه به این دلیل بوده است که به دلیل قرارگرفتن در موقعیت جغرافیایی کناره جاده‌های اصلی مناطق صنعتی ابهر- زنجان و جریان سرمایه‌گذاری‌های شهری به روستاها، نسبت به دیگر روستاهای اطراف بیشتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. جامعه آماری، روستاییان روستاهای یادشده هستند که طبق سرشماری سال ۱۳۹۰، ۵۲۰۲ نفر جمعیت برآورد شده است که براین اساس، ۱۴۹ پرسش‌نامه از طریق فرمول اصلاح‌شده کوکران^۱ به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شد که $p = 70$ ، $q = 30$ و $D = 0/05$ در نظر گرفته شده است و با سطح $0/95$ اطمینان محاسبه گردیده است. انتخاب افراد در سطح هر روستا، به صورت تصادفی ساده انجام شد تا اصل فرصت برابر برای انتخاب عادلانه رعایت شده باشد. برای ارزیابی پایایی داده‌ها از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که پایایی پرسش‌نامه، $84/50$ درصد محاسبه شده است که نتایج بیانگر همبستگی بالا برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و پرسش‌نامه است.

جدول ۱- شاخص‌ها و معرف‌های پژوهش

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

متغیرها	شاخص‌ها	بعد
سرمایه‌گذاری در فعالیتهای کشاورزی و زراعی، دامداری، باغات، شیلات، خدمات و کارآفرینی، خدمات آب و برق، بهداشت و درمان، ابزار ماشین و وسایل نقلیه، مسکن، تجهیزات و تسهیلات.	مالی (اقتصادی)	سرمایه‌گذاری خانوادگی با منشأ شهری (متغیر مستقل)
ایجاد اشتغال در فعالیتهای کشاورزی، دامداری، باغات، شیلات، خدمات و توسعه فعالیتهای کارآفرینی	اشتغال‌زایی	توسعه پایدار (متغیر وابسته)
تنوع‌بخشی به منابع درآمدی خانوار، پس‌انداز برای تأمین غذا و پوشاک، پس‌انداز برای تفریح و مسافرت.	درآمدزایی	
کاهش مهاجرت ساکنان به‌ویژه جوانان، مهاجرپذیری روستاها، جذب سرمایه‌گذاری مهاجران و کارآفرینان ساکن در شهر با منشأ روستایی، درون‌کوچی و بازگشت مهاجران سال‌های قبل.	کاهش مهاجرت	
همکاری برای سرمایه‌گذاری در امور روستا، مشارکت در تأمین هزینه‌های عمومی، همیاری در تأمین هزینه‌های خدمات، همدلی اهالی روستا با سرمایه‌گذاران، امنیت برای سرمایه‌گذاری.	مشارکت و همکاری	

1. $n = n' / [2 + (n' / N)]$

ادامه جدول ۱

متغیرها	شاخص‌ها	بعد
تغییرات زمین‌ها (زمین‌های آبی، دیم، باغات، تعداد قطعات زمین)، تغییرات کاربری‌ها در دامنه‌ها و مراتع محدوده بافت روستا.	تغییرات کاربری	توسعه پایدار (متغیر وابسته)
بهبود راه‌های ارتباطی، بهبود مسکن، تجهیزات خصوصی سازی.	زیرساخت‌ها	
حاصل خیزی منابع، کاهش تنوع پوشش گیاهی به دلیل توسعه دامداری‌ها، تخریب پوشش گیاهی به دلیل خاک‌برداری و ساخت‌وساز مسکن.	تغییرات محیطی	

۲.۳. معرفی منطقه مورد مطالعه

دهستان صائین قلعه از توابع شهرستان ابهر، در فاصله ۲۵۱ کیلومتری غرب تهران و ۶۵ کیلومتری استان زنجان در محور ارتباطی جاده تبریز- تهران (جاده ترانزیت) و بزرگراه قزوین- زنجان قرار گرفته است. به دلیل موقعیت جغرافیایی که منطقه ابهر دارد، یکی از مناطق صنعتی کشور به‌شمار می‌آید. در روستاهای شهرستان ابهر، فعالیت‌ها متنوع از جمله کسب‌وکارهای صنعتی متنوع وجود دارد. در سطح (روستاهایی) دهستان صائین قلعه، گروه‌های عمده شغلی به ترتیب بیشتر در بخش کشاورزی، دامداری، صنایع روستایی، باغداری و کارگر فصلی هستند که بیشتر درآمد دهستان از طریق کشاورزی و دامداری تأمین می‌شود.

جدول ۲- سرمایه‌گذاری خانوادگی در روستاهای مورد مطالعه

مأخذ: فرمانداری شهرستان ابهر، ۱۳۹۳

روستا	زمینه‌های سرمایه‌گذاری	تعداد	اشتغال‌زایی
عمیدآباد	گاوداری صنعتی شیری	۷	۲۱
	پرورش و بسته‌بندی ماهی	۴	۱۲
	کارخانه‌های پنیرزنی	۳	۱۰
	مرغداری	۲	۱۲
	کشاورزی و باغات (قطعه)	۲۰	۲۵
پیرزاغه	پرورش مرغداری و تولید گوشت	۳	۹
	خشک‌کردن سبزیجات و میوه‌جات	۱	۱۱
	گاوداری	۱	۴
	پرورش ماهی	۱	۳
	کشاورزی و باغات	۱۳	۱۵
ارهان	گاوداری شیری	۴	۸
	صنایع بسته‌بندی خشکبار	۱	۱۴
	پرورش قارچ و بسته‌بندی کردن	۱	۳

جدول (۳) روند افزایش خانوارهای روستایی در سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۴۵ را نشان می‌دهد. حجم جمعیت در هر سه روستا روبه‌افزایش بوده است؛ اما، میزان رشد متوسط سالیانه نشان می‌دهد که در هر سه روستا و در همهٔ مقاطع، مهاجرفرستی قابل ملاحظه‌ای وجود داشته است:

جدول ۳- نرخ رشد جمعیت در روستاهای مورد مطالعه (۱۳۹۰-۱۳۴۵)

مأخذ: فرمانداری شهرستان زنجان، ۱۳۹۳

نرخ رشد جمعیت روستاها از سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۴۵										
روستاها	سال	۱۳۴۵	۱۳۵۵	نرخ رشد (درصد)	۱۳۶۵	۱۳۷۵	نرخ رشد (درصد)	۱۳۸۵	۱۳۹۰	نرخ رشد (درصد)
ارهان	جمعیت	۷۸۰	۹۳۰	۱/۷۷۴	۱۱۱۶	۱۱۷۴	۰/۵۰۸	۱۱۹۵	۱۲۱۶	۰/۰۱۷۴
عمیدآباد	جمعیت	۱۷۲۶	۱۸۹۰	۰/۹۱۲	۲۵۳۴	۲۵۸۳	۰/۱۹۲	۲۴۸۲	۲۵۶۸	۰/۳۴۱
پیرزاغه	جمعیت	۱۱۸۰	۱۳۲۶	۱/۱۷۳	۱۷۱۲	۱۸۷۵	۰/۹۱۴	۱۸۹۵	۲۰۰۳	۰/۵۵۶

۴. مبانی نظری تحقیق

توسعه، جریانی چندبعدی است که مستلزم ایجاد تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی عامهٔ مردم و نهادی ملی و نیز تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه‌کن کردن فقر مطلق است و هدف از آن، رسیدن به یک نوع پایداری و هم‌زمان حرکت روبه‌جلو است؛ بنابراین، به مفهوم تأمین آرزوها و ایده‌ها در ارتباط با بینش‌ها و نیازمندی‌های انسان‌ها است (رومیانی، ۱۳۹۲، ص. ۳۶). این مفهوم بسیار پیچیده و چندبعدی است که در آن رگه‌های ارزشی را می‌توان یافت. در مفهوم توسعه می‌توان مفاهیم ترقی و تکامل، تغییر و تحویل و دگرگونی، رشد و بهبود و نوسازی را مشاهده کرد (لهسایی‌زاده، ۱۳۸۷، ص. ۸). شاید مفهوم توسعه جزو آن دسته از مفاهیمی باشد که متناقض‌ترین تعاریف دربارهٔ آن ارائه شده است و هر صاحب‌نظری با توجه به عقاید، آرمان‌ها، گرایش‌ها و محدودیت‌های خود، توسعه را به‌صورتی خاص مجسم کرده است. افزون‌براین، توسعه با توجه به شرایط زمانی و مکانی پدیده‌ای نسبی است که علاوه بر بهبود در میزان تولید و درآمد، شامل دگرگونی اساسی در ساختمان‌های نهادی، اجتماعی، اداری و همچنین، وجه نظرهای عمومی مردم است. در بسیاری موارد، حتی عادات و رسوم و عقاید مردم را نیز دربر می‌گیرد (پاپلی‌یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۱، صص. ۳۳-۳۲)؛ بنابراین، امروزه، توسعه همپای زندگی بهتر تلقی می‌شود و جوامع

نسبت به گذشته از آن بیشتر منتفع می‌گردند (پاپلی‌یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۱، ص. ۳۲؛ توانبخش و ارجمند سیاه‌پوش، ۱۳۸۸، ص. ۱۵۶)؛ بنابراین، توسعه را باید به صورت محلی و بومی تعریف کرد (بازرگان، محمدی یگانه و رابط، ۱۳۸۹، ص. ۳۷) که بتواند منافع غالب مردم را تأمین کند (دی‌دیس، دبلو و امانایاک^۱، ۱۳۸۳، ص. ۱۷).

در چند دهه اخیر، روابط و مناسبات روستا-شهری در کشورهای در حال توسعه به سرعت گسترش یافته است و بهبود زیرساخت‌های ارتباطی و نظام دسترسی نقش مهمی در این زمینه ایفا کرده‌اند؛ به طوری که، این روابط با توجه به ویژگی این سکونتگاه‌ها و پویایی اجتماعی-اقتصادی آن‌ها در نظام فضایی مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گرفته است و توانسته است اثرهای متنوع و گسترده‌ای بر هم داشته باشند؛ به گونه‌ای که امروزه شرایط موجود در سکونتگاه‌های روستایی و شهری بیشتر از اینکه از ویژگی‌های درونی آن‌ها متأثر باشد، به شدت تحت تأثیر کم‌وکیف مناسباتی است که در زمینه‌های مختلف بین آن‌ها وجود دارد (رومیانی، ۱۳۹۲، ص. ۴۵).

فرصت آغاز شدن جریان‌های غیررسمی پول از سرمایه‌گذاران شهری به خویشاوندان روستایی، یکی از مهم‌ترین انگیزه‌های مهاجرت‌های روستایی-شهری است؛ به طوری که ساکنان شهری برای کمک به خویشاوندان روستایی خود، در ایام سال پول ارسال می‌کنند (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۶، ص. ۴)؛ بنابراین، جریان انتقال سرمایه از شهر به مناطق روستایی عمدتاً در چند مرحله صورت می‌گیرد که در مرحله اول، بایستی سرمایه‌گذاری ملی-منطقه‌ای در زیرساخت‌های توسعه انجام شود که زمینه را برای مقرون‌به‌صرفه بودن فعالیت اقتصادی برای صاحبان سرمایه‌های کوچک مهیا کند و در مراحل بعدی، بازارهای مناسب در مناطق روستایی همراه با سیاست‌های تشویقی می‌توانند زمینه رشد و توسعه را تسهیل کنند (پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی، ۱۳۹۰، ص. ۲۴۰)؛ بنابراین، فرایند سرمایه‌گذاری فردی با منشأ شهری پاسخ مناسبی به چالش‌های مرتبط با متنوع‌سازی اقتصاد مناطق روستایی و بهبود فرایند توسعه یکپارچه مورد توجه برنامه‌ریزان توسعه قرار گرفته است (صندوق بین‌المللی توسعه کشاورزی^۲، ۲۰۱۲، ص. ۷).

1. DiDis, Dablou & Emmanac

2. International Fund for Agricultural Development

برای سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی، منابع مالی می‌توانند از طریق بانک‌ها و مؤسسات تعاونی در قالب اعتباراتی که در اختیار کشاورزان و شاغلان روستایی قرار داده می‌شود و یا در شکل سرمایه‌گذاری خصوصی افراد عملی شود (بانک اکتشاف آسیا، ۲۰۰۲، ص. ۲). در همین رابطه، در مطالعه‌ای، لینچ (۱۳۸۶) از نوعی جریان رسمی سرمایه در قالب پول حواله‌شده از سوی ساکنان شهر برای اقوام ساکن در روستا یاد می‌کند که این جریان در کشورهای در حال توسعه می‌تواند به تسهیل فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی و تشکیل سرمایه در مناطق روستایی منجر شود (لینچ، ۱۳۸۶، ص. ۱۸۴). به عقیده لینچ، جریان‌های مالی، از یک طرف، بخش مهمی از مناسبات شهر و روستا را تشکیل می‌دهند و رابطه متقابلی را برای جریان سرمایه و منابع مالی بین مناطق شهری و روستایی فراهم می‌کنند و از طرف دیگر، سرمایه‌گذاری معکوس یا سرمایه‌گذاری افراد شهرنشین در مناطق روستایی می‌تواند نقش مهمی در بهبود ارتباطات اقتصادی- اجتماعی و تقویت روابط بازاری و ارتقای نقش تولیدی روستاها در اقتصاد منطقه‌ای داشته باشد (لینچ، ۱۳۸۶، ص. ۱۸۳). مادولا^۲ (۱۹۹۸) در مناطق جنب صحرائی آفریقا، درباره شیوه‌های امرارمعاش ساکنان روستایی شواهدی را درباره چرخه مؤثر سرمایه‌گذاری بین کشاورزان و غیرکشاورزان ارائه می‌کند؛ به طوری که از دیدگاه وی، تلاش‌های کشاورزان در منطقه سوکامالند تانزانیا برای به دست آوردن گاری و دوچرخه منجر به افزایش جابه‌جایی و باردهی محصول کشاورزی گردید. این موضوع انگیزه مهمی را برای کار کشاورزی فراهم آورد. وی شواهدی به دست آورد که ۴۰ درصد سرمایه‌گذاران و کارفرمایان، سرمایه اولیه خود را از کشاورزی به دست آورده‌اند (رومیانی، ۱۳۹۲، ص. ۷۹). مطالعه افسر^۳ (۱۹۹۹) در بنگلادش نشان می‌دهد که بهبود و پیشرفت ارتباطات و حمل‌ونقل منجر به ایجاد وضعیتی می‌شود که به افزایش توجه به سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی منتهی می‌شود و وی از این فرایند به عنوان «سرمایه‌گذاری معکوس» یاد می‌کند؛ زیرا، مهاجران شهری برای کسب سرمایه و تصمیم‌گیری به فعالیت‌های کشاورزی مراجعت می‌کنند. وی تأکید کرد که زیرساخت‌های ارتباطات و حمل‌ونقل برای اطمینان از بازگشت منافع به نواحی روستایی نقش اساسی دارند (رومیانی، ۱۳۹۲، ص. ۸۶). پاتر و دیگران معتقدند که ماهیت و اهمیت مبتنی بر

1. Asian Development Bank
2. Madola
3. Afsar

این روابط، در طول زمان و نیز در فضاها پیوسته در حال تغییر است و بیشتر با جریان‌ها و حرکات پیچیده جمعیت، کالا، منابع مالی، ایده‌ها و اطلاعات مشخص می‌شود (لینچ، ۱۳۸۶، ص. ۴۶)؛ از این رو، در سال ۲۰۰۴، سازمان ملل روز جهانی اسکان را چنین نامید؛ شهرها، موتور توسعه روستایی هستند (خوبفکری برآبادی و قریشی، ۱۳۹۰)؛ بنابراین، با توجه به مباحث مطرح شده می‌توان دیدگاه مورد نظر درباره جریان سرمایه از مناطق شهری به روستاها را در جدول (۴) بررسی کرد:

جدول ۴- دیدگاه‌های مرتبط با انتقال سرمایه مالی از مناطق شهری به روستاها

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

دیدگاه‌ها	محققان	یافته‌ها
توسعه	کلانتری (۱۳۸۰)، ص. ۲۲۳	هر منطقه، شبکه‌ای به هم پیوسته از روابط اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی است که از طریق روابط بین نقاط روستایی و شهری شکل می‌گیرد و سبب انتقال سرمایه‌های مالی از مرکز شهری به روستاها می‌شود
نظریه وابستگی	سعیدی (۱۳۸۵)، ص. ۱۲۹؛ پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی (۱۳۹۰)، ص. ۲۴۰	جریان انتقال ثروت و منابع مالی عمدتاً از نواحی روستایی به مناطق شهری است؛ اما با ایجاد پیوستگی بازاری مناسب در سطح محلی و منطقه‌ای همراه با سیاست‌های تشویقی، به رشد و توسعه روستایی سرعت داده می‌شود.
اقتصادی	پسالتوپولس و تامسون ^۱ (۲۰۱۱)	ایجاد اشتغال به طور مستقیم و غیرمستقیم با مراحل سرمایه‌گذاری در ارتباط است. اقدام به سرمایه‌گذاری از طریق افزایش و ایجاد ظرفیت انطباقی و سازگاری می‌تواند به فرایند افزایش تولید و بهره‌وری عوامل تولید منجر شود.
برنامه‌ریزی منطقه‌ای	فن، کونگ و مخریج ^۲ (۲۰۰۵)، ص. ۲؛ رینی ^۳ (۲۰۱۲)	سکونتگاه‌های شهری و روستایی اجزای به هم پیوسته‌ای هستند که در جنبه‌های اقتصادی، مالی و اجتماعی ارتباط متقابل دارند که در حالت ایده‌آل، باید منابع توسعه از قبیل سرمایه، نیروی کار، ایده‌ها و نظایر آن به طور آزادانه بین این دو بخش در حرکت باشند و بازده نهایی عوامل تولید باید به طور عادلانه بین این دو بخش توزیع شود. جریان یافتن سرمایه‌ها بین مناطق توسعه یافته و در حال توسعه عمدتاً از طریق جریان سرمایه مبتنی بر اعتبارات مستقیم، کمک‌های فنی برای ارتقای صنعتی، انتخاب بخش‌ها و زمینه‌های خاص برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های توسعه است که توانسته است با تغییرات نهادی و بهبود توسعه انسانی همراه شده و به کاهش فقر در نواحی مقصد کمک کند.

1. Psaltopoulos & Thomson

2. Fan, Kang & Mukherjee

3. Rinne

ادامه جدول ۴

دیدگاه‌ها	محققان	یافته‌ها
قطب رشد	قره‌باغیان (۱۳۸۱)، ص. ۲۹۶؛ صباغ‌کرمانی (۱۳۸۰)، ص. ۷؛ میشی ^۱ (۱۹۷۱، صص. ۴-۳)	رابطه مناطق شهری و روستاهای پیرامون آن‌ها می‌تواند با توجه به جریان متقابل کالا و سرمایه و دیدگاه‌ها، به توسعه مناطق روستایی منجر شود که از آن با عنوان اثر رخنه یا «اثر انتشار تدریجی» و «اثر قطبی شدن» یاد می‌شود.
نظریه مرکز-پیرامون	سالتوپولس و تامسون (۲۰۱۱)، صص. ۵۱-۵۰)	روستاهای واقع در «مرکز» با مواردی از قبیل تراکم بالای جمعیت، مجاورت زیاد با بازارهای اصلی، وابستگی کم به کشاورزی و دارابودن پایه‌های اقتصادی متنوع با فرآیند انطباق آرام مشخص می‌شوند. از طرف دیگر، مناطق روستایی «پیرامونی» با ویژگی‌هایی از قبیل انزوای شدید، جمعیت، نارسایی زیرساختی، وابستگی زیاد به کشاورزی مشخص شناخته می‌شوند و با فرآیند تعدیل ساختاری مهمی مواجه هستند؛ برای مثال، هدف سیاست توسعه منطقه‌ای در یونان (کشوری که با وجود دوری و انزوای نواحی روستایی، به شدت به کشاورزی وابسته است) بهبود اشتغال منطقه‌ای، بازتوزیع و تنوع‌بخشی به پایه‌های اقتصاد منطقه‌ای، ارتقای رقابت‌پذیری از طریق سازگاری و انطباق با نوآوری و فناوری در همه مراحل تولید است. این کشور، برای پروژه‌های سرمایه‌گذاری در بخش‌های صنعت و خدمات اقدام به همکاری ناحیه‌ای کرده است تا زمینه را برای انگیزه‌های سرمایه‌گذاری فردی در توسعه ایجاد کند و به پایداری رشد بخش‌های غیرکشاورزی کمک کند.

بنابراین، رابطه مناطق شهری و روستایی تنها در جریان مالی- پولی خلاصه نمی‌شود؛ بلکه نواحی شهری نیز برای تأمین مواد اولیه و خام وابسته به نواحی روستایی هستند. به عبارت دیگر، مصرف‌کنندگان شهری منافع زیادی از تأمین غذای ارزان و پایدار از مناطق روستایی دارند (فن و همکاران، ۲۰۰۵، ص. ۲). افزون‌براین، بخش روستایی نیز به‌عنوان نواری (بافر) محافظتی در مقابل تأثیرهای نامناسب شوک‌های اقتصاد کلان بر اقتصاد شهری قرار می‌گیرد (بانک جهانی^۲، ۲۰۰۱). علاوه‌براین، ارتباطات بین بخش روستایی و شهری دربرگیرنده جریان اطلاعات از قبیل فرصت‌های اشتغال و بازار و حرکت جمعیتی بین روستا و شهر به صورت موقتی و دائمی است؛ از این رو، مناسبات روستا- شهری نیازمند بررسی‌های

1. Miyoshi
2. World Bank

جامع با هدف فهم تغییر در ماهیت و شدت این تعاملات در طول زمان است (کور^۱، ۲۰۰۷، ص. ۶)؛ البته، در این تحقیق دیدگاه‌های اقتصادی و وابستگی در زمینه‌های مختلف جریان‌های مالی و پولی، از شهر به روستا مدنظر است.

۵. یافته‌های تحقیق

۵.۱. یافته‌های توصیفی

ابتدا به یافته‌های توصیفی تحقیق پرداخته می‌شود. بیشترین فراوانی در طبقات سنی مربوط به گروه سنی ۲۵-۳۵ سال بوده است که با فراوانی ۶۵ نفر، ۴۳/۶۲ درصد را به خود اختصاص داده است. همچنین، در مؤلفه جنسیت، بیشترین پاسخ‌گویان را مردان با فراوانی ۱۱۷ نفر و ۷۶/۷۸ درصد، در وضعیت تحصیلات، تحصیلات راهنمایی با فراوانی ۴۷ نفر و ۳۱/۱۰ درصد، در مؤلفه‌های شغل، و در متغیر کشاورزی با فراوانی ۷۵ نفر و ۵۰/۳۳ درصد، بیشترین میزان فراوانی و درصد فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند و سایر گزینه‌ها در رده‌های پایین‌تر از آن‌ها قرار دارند.

جدول ۵- مشخصات پاسخ‌گویان در محدوده مورد مطالعه

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

طبقات سنی	فراوانی	درصد	جنسیت	فراوانی	درصد	سواد	فراوانی	درصد	نوع شغل	فراوانی	درصد
۱۵-۲۵	۳۵	۲۳/۴۸	مرد	۱۱۷	۷۶/۷۸	بی‌سواد	۱۵	۱۰/۰۶	دولتی	۱۰	۶/۷۱
۲۵-۳۵	۶۵	۴۳/۶۲	زن	۳۳	۲۲/۶۴	ابتدایی	۴۵	۳۰/۱۰	کشاورزی	۷۵	۵۰/۳۳
۳۵-۴۵	۲۳	۱۵/۴۳				راهنمایی	۴۷	۳۱/۱۰	خانه‌دار	۲۶	۱۷/۴۴
۴۵-۵۵	۲۲	۱۴/۷۶				دیپلم	۳۲	۲۱/۱۲	بازنشسته	۱۰	۶/۷۱
۵۵-۶۵	۴	۲/۶۸				فوق‌دیپلم و بالاتر	۱۰	۶/۷۱	بیکار	۲۸	۱۸/۷۹
کل	۱۴۹		کل	۱۴۹		کل	۱۴۹		کل	۱۴۹	

بررسی میزان سرمایه‌گذاری‌ها توسط خانواده‌های شهری در روستاهای مورد مطالعه، در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۸۵ در نظر گرفته شده است. نتایج نشان داد که میزان سهم این نوع سرمایه‌گذاری در کل اشتغال ایجادشده، در روستاهای ارهان ۱۸/۵ درصد (۲۵ نفر)،

پیرزاغه ۲۸ درصد (۴۲ نفر) و عمیدآباد ۵۵/۵ درصد (۸۰ نفر) و در مجموع، ۳۴ درصد (۱۴۷ نفر) بوده است. این ارقام، اهمیت سرمایه‌گذاری شهری را در اشتغال‌زایی به‌خصوص در روستای عمیدآباد نشان می‌دهد.

جدول ۶- میزان اشتغال‌زایی روستاهای مورد مطالعه

مأخذ: شناسه آبادی‌ها و بررسی‌های میدانی، سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

سال ۱۳۸۵				سال ۱۳۷۵			
تعداد مشاغل حاصل از سرمایه‌گذاری‌های شهری	کل اشتغال	زن	مرد	کل اشتغال	زن	مرد	روستاها
۲۵	۳۴۰	۱	۳۳۹	۲۵۰	۶	۱۹۹	ارهان
۴۲	۵۲۱	۲۸	۴۹۳	۳۷۱	۷	۳۶۴	پیرزاغه
۸۰	۶۳۴	۲۰	۶۱۴	۴۹۰	۴	۴۸۶	عمیدآباد

افزون‌براین، برای بررسی نقش سرمایه‌گذاری‌های خانوادگی در بهبود توسعه پایدار خانوارهای روستایی مورد مطالعه، به ارزیابی وضعیت توسعه پایدار خانوارها در قبل و بعد از گسترش سرمایه‌گذاری خانوادگی با استفاده از آزمون‌های ویلکاکسون و فریدمن اقدام شده است. برای بررسی این وضعیت، ۷ معیار با هدف سنجش توسعه پایدار خانوارهای مورد مطالعه در نظر گرفته شده‌اند که عبارت‌اند از: اشتغال‌زایی، درآمدزایی، مهاجرت، مشارکت و همکاری، کاربری‌ها، زیرساخت و زیست محیطی. یافته‌های به‌دست‌آمده از آزمون ویلکاکسون نشان داد که قبل از سرمایه‌گذاری، وضعیت توسعه خانوارهای روستایی مورد مطالعه در معیارهای مورد بررسی در سطح بسیار پایین بود؛ به‌طوری‌که در شاخص مهاجرت با ۲/۲۱ و درآمدزایی با ۲/۳۳ کمترین میزان میانگین‌ها را داشتند که دلیل آن نبود سرمایه‌گذاری، مشکلات دسترسی، نبود زیرساخت‌ها و جاده‌های ارتباطی، انزوای جغرافیایی، مشارکت و همکاری ضعیف، نبود خدمات ارتباطی و غیره در منطقه مورد مطالعه بوده است. این در حالی است که سیر رشد جمعیتی از سال ۱۳۷۵-۱۳۹۰ نشان می‌دهد که در روستاهای عمیدآباد و پیرزاغه، جمعیت همچنان رو به افزایش است و سرمایه‌گذاری سبب مهاجرت‌پذیری در روستاهای نمونه شده است که از دلایل آن می‌توان به سرمایه‌گذاری‌های شهری مانند شهرهای ابهر، خرمدره و صائین‌قلعه اشاره کرد.

همچنین، یافته‌های آزمون ویلکاکسون نشان داد که گسترش سرمایه‌گذاری‌های خانوادگی، باعث تغییراتی در این شاخص‌ها شده است: شاخص‌های درآمدزایی مانند بهبود تنوع‌بخشی منابع درآمدی خانوار، افزایش پس‌انداز برای تأمین غذا و پوشاک، پس‌انداز برای تفریح و مسافرت، شاخص مهاجرت مانند کاهش مهاجرت ساکنان به‌ویژه جوانان، مهاجرپذیری روستاها، درون‌کوچی و بازگشت مهاجران سال‌های قبل، امنیت برای سرمایه‌گذاری، شاخص اشتغال‌زایی مانند ایجاد اشتغال در فعالیت‌های کشاورزی، دامداری، باغات، شیلات، خدمات و توسعه فعالیت‌های کارآفرینی و غیره و شاخص تغییرات کاربری مانند تغییرات زمین‌های آبی، دیم، باغات، تعداد قطعات زمین، تغییرات کاربری در مزارع و باغات و غیره، شاخص زیرساخت‌ها تغییراتی مانند آسفالت کردن جاده‌ها برای حمل‌ونقل ارتباطی، بهبود مسکن، بهبود تجهیزات خصوصی‌سازی و غیره، شاخص مشارکت و همکاری مانند همکاری سرمایه‌گذاری در امور روستا، مشارکت در تأمین هزینه‌های عمومی، همیاری در تأمین هزینه‌های خدمات، همدلی اهالی روستا با سرمایه‌گذاران، شاخص محیط طبیعی مانند تغییراتی در تخریب زیبایی‌های طبیعی و تغییر کاربری‌های زمین‌های کشاورزی مرغوب، تخریب پوشش‌های گیاهی به دلیل خاک‌برداری و ساختمان‌سازی برای مرغداری‌ها، گاوداری‌ها و غیره، ساخت-وساز گاوداری‌ها، زمین‌های کشاورزی با کشت گندم و سیب‌زمینی تبدیل به کشت یونجه، جو و ذرت.

جدول ۷- بررسی وضعیت توسعه پایدار روستایی قبل و بعد از سرمایه‌گذاری خانوادگی با استفاده از

آزمون ویلکاکسون

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

سطح معناداری	آماره Z	انحراف معیار	میانگین	مؤلفه‌های معیشت روستایی	
۰/۰۰۰	-۳/۸۵۱	۰/۸۲۴	۲/۳۵	قبل	اشتغال‌زایی
		۰/۵۰۶	۳/۵۵	بعد	
۰/۰۰۰	-۵/۲۵۳	۰/۸۶۱	۲/۳۳	قبل	درآمدزایی
		۰/۶۵۱	۳/۵۳	بعد	
۰/۰۰۰	-۵/۹۳۱	۰/۸۱۳	۲/۲۱	قبل	مهاجرپذیری
		۰/۴۷۱	۳/۱۱	بعد	
۰/۰۰۰	-۵/۳۱۵	۰/۹۹۳	۲/۷۸	قبل	مشارکت و همکاری
		۰/۶۵۵	۳/۶۶	بعد	

ادامه جدول ۷

سطح معناداری	آماره Z	انحراف معیار	میانگین	مؤلفه‌های معیشت روستایی	
۰/۰۰۰	-۴/۲۱۸	۱/۰۳۶	۲/۴۷	قبل	کاربری
		۰/۶۷۸	۳/۴۵	بعد	
۰/۰۷۱	-۱/۸۰۳	۱/۱۰۲	۲/۷۴	قبل	زیرساخت‌ها
		۰/۵۲۳	۳/۳۸	بعد	
۰/۰۰۰	-۳/۹۹۰	۱/۰۷۱	۲/۳۳	قبل	تغییرات محیطی
		۰/۶۱۵	۳/۳۹	بعد	

جدول (۸) نشان می‌دهد که براساس آزمون فریدمن، بین میانگین معیارهای توسعه پایدار روستایی خانوارهای مورد مطالعه در سطح آلفای ۰/۰۱ تفاوت معناداری وجود دارد. بیشترین میانگین رتبه‌ای به ترتیب مربوط به معیارهای درآمدزایی، مهاجرت، اشتغال‌زایی و کمترین میانگین رتبه‌ای مربوط به زیرساخت‌ها و کاربری‌ها در محدوده مورد مطالعه بوده است. بررسی میانگین رتبه‌ای داده‌های حاصل از تحلیل کمی معیارهای توسعه پایدار، نشان‌دهنده بالابودن سطح معیارهای توسعه پایدار خانوارهای روستایی مورد مطالعه به میزان بیشتر از حد متوسط در معیارهای اشتغال‌زایی، درآمدزایی، مهاجرت، مشارکت و همکاری، کاربری‌ها، زیرساخت‌ها و تغییرات محیطی در محدوده مورد مطالعه می‌باشد.

جدول ۸- معناداری تفاوت میانگین رتبه‌ای توسعه روستایی براساس آزمون فریدمن

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

میانگین رتبه‌ای	تعداد	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای
۵/۳۱	۱۴۹	۴/۲۵	اشتغال‌زایی
۴/۱۲	۱۴۹	۳/۹۹	درآمدزایی
۴/۵۰	۱۴۹	۴/۰۷	مهاجرت
۴/۹۰	۱۴۹	۴/۲۰	مشارکت و همکاری
۲/۹۳	۱۴۹	۳/۷۴	کاربری
۲/۲۰	۱۴۹	۳/۴۶	زیرساخت
۴/۰۴	۱۴۹	۳/۹۶	تغییرات محیطی
۴	۱۴۹	۳/۹۴	کل
۱۶۶/۷۴۹			کای دو
۶			درجه آزادی
۰/۰۰۰			سطح معناداری

۲.۵. تحلیل فضایی اثرگذاری سرمایه‌گذاری خانوادگی بر توسعه پایدار روستایی

برای بررسی اینکه در کدام روستا بیشترین سرمایه‌گذاری خانوادگی انجام شده است، از آزمون کروسکال والیس استفاده شده است؛ به طوری که هفت معیار (اشتغال‌زایی، درآمدزایی، کاهش مهاجرت، مشارکت و همکاری، کاربری‌ها، زیرساخت‌ها و تغییرات محیطی) در هر کدام از روستاها از دیدگاه خانوارهای محدوده مورد مطالعه مورد بررسی و سنجش قرار گرفتند؛ بنابراین، از لحاظ معیارهای به کار گرفته شده، به ترتیب روستای عمیدآباد، بیشترین میانگین رتبه‌ای و روستای ارهان، کمترین میانگین رتبه‌ای سرمایه‌گذاری‌های خانوادگی را داشتند.

جدول ۹- آزمون کروسکال والیس برای ارزیابی سرمایه‌گذاری خانوادگی

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

شاخص‌ها	روستاها	تعداد	میانگین رتبه‌ای
اشتغال‌زایی	عمیدآباد	۵۰	۶۶/۳۷
	پیرزاغه	۵۰	۵۵/۳۹
	ارهان	۴۹	۳۹/۱۵
درآمدزایی	عمیدآباد	۵۰	۶۶/۴۷
	پیرزاغه	۵۰	۵۴/۹۹
	ارهان	۴۹	۳۹/۰۰
کاهش مهاجرت	عمیدآباد	۵۰	۵۸/۸۱
	پیرزاغه	۵۰	۵۴/۳۹
	ارهان	۴۹	۴۷/۲۰
مشارکت و همکاری	عمیدآباد	۵۰	۶۶/۰۴
	پیرزاغه	۵۰	۶۳/۰۴
	ارهان	۴۹	۳۱/۳۱
کاربری‌ها	عمیدآباد	۵۰	۶۵/۰۵
	پیرزاغه	۵۰	۵۲/۵۶
	ارهان	۴۹	۴۲/۹۳
زیرساخت‌ها	عمیدآباد	۵۰	۵۶/۰۱
	پیرزاغه	۵۰	۵۲/۵۶
	ارهان	۴۹	۵۱/۸۶

ادامه جدول ۹

شاخص‌ها	روستاها	تعداد	میانگین رتبه‌ای
تغییرات محیطی	عمیدآباد	۵۰	۶۶/۹۷
	پیرزاغه	۵۰	۵۹/۰۶
	ارهان	۴۹	۳۴/۰۹

جدول (۱۰) نشان می‌دهد که اثرات سرمایه‌گذاری خانوادگی با بیشتر معیارهای توسعه روستایی رابطه معناداری دارد؛ به طوری که بیشترین تأثیر را شاخص‌های اشتغال‌زایی با میانگین ۲۹/۵۲ و مشارکت و همکاری با میانگین ۲۳/۰۲ داشته‌اند و کمترین تأثیر مربوط به شاخص‌های کاربری‌ها و زیرساخت‌ها بوده است.

جدول ۱۰- ارزیابی اثرهای سرمایه‌گذاری خانوادگی در معیارهای توسعه پایدار روستایی از طریق آزمون کروسکال والیس

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

-	اشتغال‌زایی	درآمدزایی	کاهش مهاجرت	مشارکت و همکاری	کاربری‌ها	زیرساخت‌ها	تغییرات محیطی
کای اسکوتر	۲۹/۵۲	۱۴/۷۵	۹/۴۹	۲۳/۰۲	۰/۳۸۰	۴/۶۳	۱۴/۳۵
درجه آزادی	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۰	۰/۸۲۷	۰/۰۸۶	۰/۰۰۱

همچنین، برای بررسی توسعه روستایی که بیشترین سرمایه‌گذاری خانوادگی در آن صورت گرفته است، از آزمون تی دو نمونه‌ای مستقل استفاده شده است. این آزمون نشان می‌دهد که بین توسعه روستایی و روستای نمونه رابطه معنادار وجود دارد. همانطور که در جدول (۱۱) مشاهده می‌شود، آزمون لوین پیش‌فرض برابری واریانس‌ها را بین توسعه و روستاها تأیید می‌کند ($F = 0/808, P < 0/05$). در قسمت آزمون تی جدول (۱۰) نیز نشان داده شده است که گروه توسعه و روستای نمونه رابطه معناداری دارند ($t = 3/87, P \leq 0/05$). بنابراین، سرمایه‌گذاری در روستای عمیدآباد، پایداری توسعه روستایی را به همراه داشته است.

جدول ۱۱- رابطه معناداری معیارهای توسعه روستایی با استفاده از آزمون تی دو نمونه‌ای مستقل

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

شرایط آزمون	سطح برابری واریانس		آزمون تی برای بررسی برابری							
	میانگین-ها	F	سطح معناداری	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت از حد مطلوبیت	میزان خطا	فاصله اطمینان از ۹۵ درصد	
									پایین تر	بالا تر
توسعه روستایی	۳/۷۱	۰/۸۰۸	۰/۳۷۲	۳/۷۸۵	۱۵۷	۰/۰۰۰	۱/۰۵۵	۰/۲۷۹	۰/۴۹۷	۱/۶۱۲
روستای عمیدآباد	۲/۶۶			۴/۰۶۲	۲۳/۹۴۷	۰/۰۰۰	۱/۰۵۵	۰/۲۶۰	۰/۵۱۹	۱/۵۹۱

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در کشورهای در حال توسعه با توجه به بهبود زیرساخت‌های ارتباطی و دستگاه‌های دسترسی، در چند دهه اخیر، روابط و مناسبات روستا-شهری موجب ایجاد تحولات زیادی شده است و به بهره‌مندی سکونتگاه‌های روستایی از منابع شهری، در قالب سرمایه‌گذاری معکوس کمک زیادی کرده است؛ به طوری که از مهم‌ترین کارکردهای سرمایه‌گذاری خانوادگی، می‌توان به تأمین غذای جامعه، ایجاد اشتغال گسترده و کم‌هزینه و ایجاد توازن در بازار کار و سرمایه اشاره کرد؛ بنابراین، سرمایه‌های انتقال یافته از شهر به روستا، منبع مهمی برای سرمایه‌گذاری خانوادگی و ارتقای کارآفرینی و مهارت شده‌اند. همچنین، در راستای پاسخ‌گویی به سؤال‌های مطرح شده در پژوهش، نتایج نشان داد که سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته با منشأ شهری، به ترتیب در شاخص‌های مهاجرت با میانگین ۲/۲۱ و درآمدزایی با میانگین ۲/۳۳، کمترین میزان را قبل از سرمایه‌گذاری به خود اختصاص دادند و بیشترین تأثیرات بعد از سرمایه‌گذاری، مربوط به شاخص مشارکت و همکاری و اشتغال‌زایی، هر کدام به ترتیب با میانگین ۳/۶۶ و ۳/۵۵ بوده است. همچنین، آزمون فریدون نشان داد که معیارهای اشتغال‌زایی، مشارکت و همکاری، هر کدام به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۵/۳۱ و ۴/۹۰، بیشترین اولویت را به خود اختصاص دادند. شاخص‌های زیرساخت و کاربری با میانگین رتبه‌ای ۲/۲۰ و ۲/۹۳ کمترین اثرپذیری را در محدوده مورد مطالعه داشتند. آزمون کروسکال

والیس نشان داد که در روستاهای عمیدآباد، پیرزاغه و ارهان، به ترتیب بیشترین سرمایه‌گذارهای خانوادگی انجام شده است و در نهایت، بررسی آماری سال‌های ۱۳۴۵-۱۳۹۰ نشان داد که در روستاهای مورد مطالعه، نرخ رشد جمعیت در حد انتظار نبوده است و در همه مقاطع، مهاجر فرستی وجود داشته است؛ بنابراین، سرمایه‌گذاری‌های انجام‌شده شهری به تنهایی قادر به تثبیت کامل جمعیت نبوده است؛ از این رو، در روستاهای مورد مطالعه، به دلیل بومی بودن خود سرمایه‌گذاران شهری، وابستگی‌های فAMILIARY یا خویشاوندی و کمک به ممنوع خود تمایل داشته‌اند تا در این روستاها زمینه‌ها را برای سرمایه‌گذاری فراهم کنند و لازم است که با توجه به ظرفیت‌های منطقه مورد مطالعه در زمینه‌هایی چون معدن شن و ماسه، امکان تنوع کشت محصولات کشاورزی و توان ارتقای فرآورده‌های دامی، امکان سرمایه‌گذاری بیشتر در راستای توسعه پایداری‌تر را فراهم ساخت. با توجه به یافته‌های پژوهش، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

- افزایش همکاری و مشارکت مردم محلی برای جلب سرمایه‌گذاری‌هایی با منشأ شهری؛
- تشویق سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری در مراکز روستایی منطقه با توجه به استقرار روستاهای مورد مطالعه در مسیر ارتباطی ابهر- زنجان؛
- تعامل مردم محلی با سرمایه‌گذاری برای جذب نیروی کارگری در روستاها تا زمینه بیکاری فراهم شود و نیز نیروی جوان روستاها به کار گرفته شود؛
- بهبود تجهیزات روستایی با هدف کیفیت جاده‌های ارتباطی برای حمل و نقل عمومی؛
- توجه به ظرفیت‌ها و توانمندی‌های روستاهای مورد مطالعه با توجه ویژگی‌های طبیعی، تنوع کشت محصولات کشاورزی و فرآورده‌های دامی؛
- برقراری ارتباط بین مردم و سرمایه‌گذاران شهری در فعالیتهای کشاورزی و دامداری برای اثرگذاری بیشتر صنایع و افزایش تنوع بخشی اقتصادی و درآمدهای اقتصادی.

کتابنامه

۱. بازرگان، ع.، محمدی یگانه، ب.، و رابط، ع. ر. (۱۳۸۹). تنوع بخشی اقتصاد روستاها به منظور تحقق توسعه پایدار. (پایان نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد جغرافیا). دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.
۲. پاپلی یزدی، م. ح.، و ابراهیمی، م. ا. (۱۳۸۱). نظریه‌های توسعه روستایی، تهران: انتشارات سمت.

۳. پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی. (۱۳۹۰). مدیریت روستایی. تهران: انتشارات وزارت سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
۴. تقیلو، ع. ا.، و عبدالمهی، ع. ا. (۱۳۹۲). توسعه کشاورزی با تأکید بر مناسبات شهر و روستا (مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی). فصلنامه اقتصاد و توسعه روستایی، ۱(۳)، ۵۰-۲۹.
۵. توانبخش، م.، و ارجمند سیاه‌پوش، ا. (۱۳۸۸). مبانی توسعه پایدار شهری. تهران: نشر جامعه‌شناسان.
۶. جمعه‌پور، م. (۱۳۸۴). برنامه‌ریزی توسعه روستای: دیدگاه و روش‌ها. تهران: انتشارات سمت.
۷. حیدری مکرر، ح.، و احمدی، غ. (۱۳۹۰). چالش‌های سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی سیستان/اندیشه جغرافیایی، ۵(۱۰)، ۷۵-۶۰.
۸. خوبفکری برآبادی، ح. ا.، و قریشی، ص. ا. (۱۳۹۰). پیوندهای روستایی-شهری زهدان و توسعه نواحی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان زاهدان). پژوهش‌های روستایی، ۳(۱)، ۱۴۶-۱۱۹.
۹. دی‌دیا، ه.، دلیو، ب.، و امانایک، و. (۱۳۸۳). درسنامه برنامه‌ریزی توسعه روستایی. تهران: وزارت جهاد سازندگی، مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی.
۱۰. رضوانی، م. ر.، اکبریان رونیزی، س. ر.، و رجایی، س. ع. (۱۳۸۶). نقش وجوه ارسالی و سرمایه‌گذاری مهاجران در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان رامشه شهرستان اصفهان). پژوهش‌های جغرافیا انسانی، ۱۰(۳)، ۱۸۰-۵۵.
۱۱. رومیانی، ا. (۱۳۹۲). ارزیابی نقش جریان سرمایه شهری-روستایی در توسعه پایدار گردشگری - (مطالعه موردی: دهستان حصارولیعصر-شهرستان بوئین‌زهرا). (پایان‌نامه منتشرنشده کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی)، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.
۱۲. سعیدی، ع. (۱۳۸۵). مبانی جغرافیای روستایی. تهران: انتشارات سمت.
۱۳. سعیدی، ع.، و تقی‌زاده، ف. (۱۳۸۴). پیوندهای روستایی-شهری و توسعه منطقه‌ای: بررسی تطبیقی شهرستان‌های باغملک و اردکان. جغرافیا (نشریه علمی-پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران)، ۳(۶ و ۷)، ۴۷-۳۳.
۱۴. صابری‌فر، ر.، و قیصاری، ص. (۱۳۸۸). مدیریت اجتماعی مناطق روستایی و کاهش فقر (مطالعه موردی: روستای منطقه حسین‌آباد غیناب سربیشه). فصلنامه روستا و توسعه، ۱۲(۲)، ۳۶-۱۵.
۱۵. صباغ کرمانی، م. (۱۳۸۰). اقتصاد منطقه‌ای. تهران: انتشارات سمت.
۱۶. صرامی، ح. (۱۳۸۶). مرکز پیرامون و رابطه شهر و روستا. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۱۳(۷۷)، ۱۱۲-۱۰۰.

۱۷. عینالی، ج.، و رومیانی، ا. (۱۳۹۱). *ارزیابی نقش سرمایه‌گذاری خانوادگی با منشأ شهری در توسعه روستایی با تأکید بر بخش کشاورزی (مطالعه موردی: روستای کامشکان (دهستان حصارولیعصر - شهرستان بوئین‌زهر)*. همایش مدیریت سرمایه و استعداد‌های کشاورزی در پرتو صنعت و تجارت در استان زنجان، زنجان.

۱۸. قره‌باغیان، م. (۱۳۸۱). *اقتصاد رشد و توسعه (جلد اول)*. تهران: نشرنی.

۱۹. کلانتری، خ. (۱۳۸۰). *برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای (تئوری‌ها و تکنیک‌ها)*. تهران: انتشارات خوشبین.

۲۰. لهستانی‌زاده، ع. (۱۳۸۷). *جامعه‌شناسی توسعه (چاپ هفتم)*. تهران: انتشارات دانشگاه پیام‌نور.

۲۱. لینچ، ک. (۱۳۸۶). *روابط متقابل شهر و روستا در کشورهای در حال توسعه (م. ر. رضوانی و د. شیخی، مترجمان)*. تهران: انتشارات پیام.

۲۲. محمدی‌یگانه، ب.، و حسین‌زاده، ا. (۱۳۹۲). *نقش عملکردی روستا- شهرها در توسعه روستاهای پیرامونی (مطالعه موردی: شهر زرین‌رود شهرستان خداآبند)*. *فصلنامه علمی- پژوهشی برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۳(۱۱)، ۶۴-۵۵.

۲۳. معیدفر، س.، و اکبری، ص. (۱۳۸۵). *مناسبات روستا با شهر و اثرات توسعه‌ای آن (مطالعه موردی: شهرستان ساوجبلاغ)*. *نشریه جغرافیایی*، ۶(۸ و ۳)، ۹۶-۷۵.

24. Afsar, R. (1999). Rural- urban dichotomy and convergent: Emerging realities in Bangladesh. *Environmental and Urbanization*, 11(1), 235-249.
25. Asian Development Bank. (2000). *Finance for the poor: Microfinance development strategy*. Retrieved April 25, 2016, from <https://www.adb.org/documents/finance-poor-microfinance-development-strategy>.
26. Dillon, A., Sharma, M., & Zhang, X. (2011). Dillon, A., Sharma, M., & Zhang, X. (2011). Estimating the impact of rural investments in Nepal. *Food Policy*, 36(2), 250-258.
27. Escape. (1996). *Showing the way: Methodologies for successful rural poverty alleviation projects*. Bangkok, ESCAP.
28. Fan, S., Chen-Kang, C., & Mukherjee, A. (2005). *Rural and urban dynamics and poverty: Evidence from China and India*. Washington, DC: IFPRI.
29. Friedman, M. (1982). The political question: Can we have a national industrial policy or a national regional policy. *Regional Dimensions of Industrial Policy*. Cambridge, Mass.: DC Heath and Company.
30. International Fund for Agricultural Development (IFAD). (2012). *Private-sector strategy: Deepening IFAD's engagement with the private sector*. Retrieved July 16, 2015, from <http://www.polity.org.za/article/private-sector-strategy-deepening-ifads-engagement-with-the-private-sector-march-2012-2012-03-09>
31. Johnson, G. E. (1993). *Family strategies and economic transformation in rural China: Some evidence from the Pearl River Delta*. In D. Davis & S.

- Harrell (Eds.), *Chinese families in the post-Mao Era* (pp. 36-103). Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press.
32. Kaur, R. (2007). *Urban-rural relations and regional development: Changing nature, intensity and interaction mechanisms*. New Delhi: Regal Publication.
33. Lingfei, W., Dominique, E., Agni Klintuni, B., Patric, L., Chris, R., Margulesa, E., & Jeffre, A. S. (2014). Asian investment at artisanal and small-scale mines in rural Cameroon. *The Extractive Industries and Society*, 2(1), 64-72.
34. Miyoshi, T. (1971). *Successes and failures associated with the growth pole strategies* (Unpublished master's thesis). Department of Economic Studies, Faculty of Economic and Social Studies, University of Manchester, Manchester, England.
35. OECD, (2012), *Promoting Growth in All Regions: Lessons from across the OECD*. March 2012. <http://www.oecd.org/site/govrdpc/49995986.pdf>.
36. Osabuohien, E. S. (2014). Large-scale agricultural land investments and local institutions in Africa: The Nigerian case. *Land Use Policy*, 39, 155-165.
37. Psaltopoulos Psaltopoulos, D., & Skouras, D. (2011). Employment effects of private investment initiatives in rural areas of Southern Europe: A regional SAM approach. *Agricultural Economics Review*, 12(2), 50.
38. Rakodi, C. (2002). *Economic devement, urbanization and poverty*. In C. rakodi & T. Looyd-Jones (Eds.), *Urban Livelihoods: A people-centred approach to reducing poverty* (pp. 23-36). London: Earthscan.
39. Rinne, K. K. (2012). *Empirical views of the relationship between local communities and people living multilocal lifestyle, Rural at the Edge*. Presented at The 2nd Nordic Conference for Rural Research, University of Eastern Finland and Joensuu.
40. Weng, L., Endamana, D., Boedhihartono, A. K., Levang, P., Margules, C. R., & Sayer, J. A. (2015). Asian investment at artisanal and small-scale mines in rural Cameroon. *The Extractive Industries and Society*, 2(1), 64-72.
41. World Bank (2001). *Reaching the rural poor. The rural development strategy of the World Bank*. Retrieved July 28, 2015, from www.worldbank.org.
42. Zhang, J., Zhang, L., Rozelle, S., & Boucher, S. (2006). Self-employment with Chinese characteristics: The forgotten engine of rural China's growth. *Contemporary Economic Policy*, 24(3), 446-458.